

ЗАПОЗИЧЕННЯ У ТЕКСТАХ ЕКОНОМІЧНОЇ ТА ЮРИДИЧНОЇ ТЕМАТИКИ У КИТАЙСЬКІЙ МОВІ

Олександр Федічев

Лексичний фонд китайської мови перебуває у перманентній динаміці. Одні слова виходять з ужитку, інші, нові, з'являються, поповнюючи словниковий склад мови. Поява нових слів відбувається різними шляхами: як шляхом створення нових лексичних одиниць на основі ресурсів китайської мови, так і шляхом прямого чи непрямого запозичення з інших мов.

Особливо виріс інтерес до іншомовних запозичень за останні десятиріччя й особливо за останні роки. Це явище пояснюється, по-перше, значним збільшенням кількості термінів, найчастіше запозичених, у лексиці більшості сучасних мов, зокрема й у китайській, та, по-друге, розширенням міжмовних контактів у зв'язку із збільшенням зовнішньо-економічної та зовнішньо-політичної активності Китаю.

Проблема запозичень у китайському мовознавстві звичайно не є новою. Їй присвячені праці китайських та зарубіжних дослідників [1: 126; 3: 67]. Проте постійна поява все більшої кількості нових запозичених лексичних одиниць дає простір для нових досліджень.

Актуальність даного дослідження полягає у тому, що процес поповнення лексичного складу китайської мови останнім часом значно активізувався, причому найчастіше такі лексичні одиниці вживаються у текстах офіційно-ділового стилю, зокрема економічної та юридичної тематики, але ця тема на даному етапі не є повністю дослідженою, у тому числі через постійну появу нових запозичень.

Метою даного дослідження є систематизація результатів досліджень китайських та зарубіжних мовознавців у галузі класифікації лексичних запозичень у китайській мові та з'ясування закономірностей вживання запозиченої лексики у текстах економічної та юридичної тематики.

У процесі дослідження використовувався комплекс методів, ключовими з яких є методи синхронного аналізу лексики китайської мови, а також метод семантичного опису й аналізу іншомовних запозичень у сучасній китайській мові.

У китайську мову протягом всієї тривалої історії її існування і функціонування проникали іншомовні лексичні одиниці. Цей процес не є негативним чинником, навпаки, він збагатив мову, зробив її багатшою, виразнішою. Входячи в китайську мову, іншомовні лексичні одиниці піддавалися формальній трансформації відповідно до внутрішніх законів її розвитку, вони змінювали звуковий склад відповідно до її фонетичної системи, якщо мали у своєму складі звуки, не характерні для фонетичної системи китайської мови. Через це іноземці часто сприймають їх як „рідні” для китайської мови лексичні одиниці.

Можна виділити дві головні причини появи іншомовних запозичень у китайській мові. Перша – це необхідність вираження нових значень. Друга – потреба в оновленні лексичної системи, заміни старих лексичних одиниць, що втратили свою виразність, на нові, виразніші. Також необхідно враховувати, особливо коли йдеться про найновіші запозичення, віяння часу, моду на все іноземне, у тому числі на іншомовні слова і вирази, що зараз має місце у КНР.

Хоча на сучасному етапі розвитку китайської мови спостерігається тенденція до збільшення іншомовних запозичень, проте їхня кількість усе ж не настільки велика, як у більшості європейських мов. Для цього існують як причини зовніш-

нього характеру, а саме ізольованість Китаю від навколишнього світу протягом тривалого часу, що зумовила малу кількість міжмовних контактів китайської мови, так і внутрішньомовні причини, про які йтиметься далі.

Щодо класифікації запозичень існують різні погляди. Відомий російський дослідник китайської мови В.І. Горелов пропонує класифікацію за способом запозичення на п'ять різновидів: фонетичні, семантичні, фонетико-семантичні, повторні запозичення та абревіація [1: 126; 3: 67].

Фонетичних запозичень у китайській мові небагато. Проте близько 200 з них були запозичені ще з санскриту і функціонують у мові протягом дуже тривалого часу (菩薩 *pusa* – Будда, 阿罗汉 *aluohan* – алохань (буддійський чернець)). Більшість фонетичних запозичень прийшли до китайської мови пізніше з тибетської, монгольської, маньчжурської та західних мов. Цих слів значно більше й у них дуже явно простежується джерело їхнього походження (咖啡 *kafei* – кава, 沙发 *shafa* – диван, 卡路里 *kaluli* – калорія).

Особливості фонетичної системи китайської мови створюють певні труднощі при запозиченні іншомовної лексики. Проте, на думку більшості дослідників [2: 213; 4: 46], головною причиною неприйнятності китайської мови до звукових запозичень є ієрогліфічний характер її писемності, що передбачає закріплення за окремими складами певних значень. Інакше кажучи, для китайця кожний склад, позначений тим або іншим ієрогліфом, є не тільки фонетичною, але й смисловою одиницею. Використання ієрогліфів для запису звукових запозичень спричиняє те, що запозичена лексична одиниця записується ієрогліфами, що мають смислове значення, яке абсолютно не збігається зі значенням запозиченого слова. Унаслідок цього це слово стає важким для розуміння, запам'ятовування, а відтак і вживання носіями мови.

У нових фонетичних запозиченнях набирає силу тенденція до передачі звучання разом із значенням, що є більш прийнятним для китайської мови у зв'язку з факторами, зазначеними вище. На нашу думку, вживання таких запозичення більше відповідає психологічним запитам носіїв мови. В останні два десятиріччя у Китаї з'явилося багато іншомовних реалій, що звичайно вимагає появи слів, що домінували б їх у китайській мові. Часто для цього використовують фонетичні запозичення, проте для запису цих слів підбирають ієрогліфи, значення яких хоча б асоціативно пов'язане з денотатом. Наприклад, напій „кока-кола” записується ієрогліфами 可口可乐 *kekoukele*, що у буквальному перекладі означає „приємний смак приносить радість”, а марка автомобілів BMW ієрогліфами 宝马 *baoma*, що в буквальному перекладі означає „коштовний кінь”.

Значно ширше в китайській мові представлені семантичні запозичення. Запозичення цього різновиду, їх ще нерідко називають кальками, виникають унаслідок перекладу китайською мовою іншомовних лексичних одиниць. Калькування є найважливішим способом запозичення іншомовних слів. Природа кальок подвійна: з одного боку – це власні слова китайської мови, з іншого – це запозичені іншомовні слова, причому запозиченою є лише смислова сторона.

Семантичні запозичення на відміну від фонетичних створюються з китайських лексичних елементів. Вони легко входять у систему мови й вільно функціонують у мові. За структурою семантичні запозичення найчастіше є складними словами, що складаються переважно не менше ніж з двох морфем. Відповідно до притаманних їм властивостей кальки у китайській мові можна умовно класифікувати на структурні та етимологічні. Структурні кальки запозичили зовнішню форму або образ іншомовного слова і дають прямий переклад його структурних елементів. Наприклад: 马力 *mali* – кінь + сила = кінська сила; 动产 *dongchan* – рухоме +

майно = рухоме майно. В етимологічних кальках розкривається смисловий зміст іншомовного слова. Воно піддається етимологізації за допомогою пояснювального перекладу. У китайській мові найбільш широко застосовується саме цей спосіб калькування. Наприклад: 望远镜 – wanguanjing – бінокль (дослівно – лінза щоб дивитися у далечінь); 自来水 – zilaishui – водопровід (дослівно – вода, що приходить сама) тощо.

Семантичні запозичення характерніші для китайської мови через те, що вони є, по суті, пояснювальним перекладом іншомовного слова засобами китайської мови. Завдяки цьому вони не здаються носіям мови чужими та незрозумілими й легко входять у вжиток.

Крім суто фонетичних та семантичних запозичень у китайській мові існують також змішані утворення – фонетико-семантичні запозичення, для яких характерні особливості обох описаних вище різновидів іншомовних запозичень. У цих утвореннях один з компонентів являє собою семантично значущий елемент, тоді як інший, більшою чи меншою мірою намагається передати звучання запозиченого слова. Фонетико-семантичні запозичення також називають напівкальками. Наприклад: 吉普车 jipuche – джип (англ. „jeep” + 车 che – машина, автомобіль); 沙丁鱼 shadinyu – сардина (англ. „sardine” + 鱼 – yu – риба).

Напівкальки утворюють зв'язуючи ланку між власне кальками та фонетичними запозиченнями. Деякі різновиди фонетичних запозичень, що піддалися у китайській мові семантико-морфологічному освоєнню, нагадують напівкальки тим, що в них разом з компонентом, що передає звучання частини іншомовного слова, є змістова частина. Але фонетичні запозичення все ж слід відрізнити від напівкальок з таких причин: по-перше, напівкальки відображають структуру запозиченого слова, фонетична частина напівкальки відповідає одній частині іншомовного слова, а змістова – іншій його частині. Таких властивостей фонетичні запозичення не мають. По-друге, фонетична частина напівкальки є фонетичним записом частини іншомовного слова, тоді як фонетичні запозичення записують слова цілком.

Особливим видом запозичень є слова японського походження (японіزم), які були записані китайськими ієрогліфами, оскільки вони за своїми зовнішніми ознаками нічим не відрізняються від одвічно китайських слів. В цих словах змінюється фонетична оболонка, наприклад, 场合 changhe – ситуація; 手续 – shouxu – формальності тощо. Крім японізмів, у китайській мові зустрічаються слова, що прийшли з японської мови, але в самій японській мові також є іншомовними запозиченнями. У даному випадку має місце повторна асиміляція іншомовної лексики, тому подібні лексичні одиниці можна назвати вторинними запозиченнями.

Останні десятиріччя знаменуються появою значної кількості іншомовних слів, головним чином англomовного походження; до складу запозичень входять й абрєвіатури. Серед них з'явилася особлива група скорочень, які є незвичними для китайської мови. Це явище, при якому запозичується і фонетичне звучання слова, і його графічне вираження. Значний відсоток таких іншомовних вкраплень є абрєвіатурами, що записуються за допомогою латинських літер. У якості основних екстралінгвістичних причин їх виникнення можна назвати появу й розповсюдження мережі Інтернет, високий темп розвитку інформаційних технологій, електронної індустрії. Лінгвістичні причини використання лексичних одиниць такого типу – це, на нашу думку, висока економія мовних засобів, лаконічність, збереження високого темпу мовлення, який є характерним для китайської мови.

Абрєвіатури найчастіше використовуються для називання різноманітних установ та організацій, наприклад: АРЕС (Asia Pacific Economical Association)

– Азіатсько-тихоокеанська Економічна Асоціація; CBA (Chinese Basketball Association) – Китайська Асоціація баскетболу.

Також досить поширеними останнім часом стають змішані англо-китайські скорочення, які містять у своєму складі англomовну абрeвіатуру та ієрогліф, що уточнює її значення, наприклад: BP机 – пейджер; IP电话 – Інтернет-телефонія (IP-телефонія); Sim卡 – Сім-картка для мобільного телефону. Поява подібних скорочень спричинила появи та власне китайських ініціальних скорочень (абрeвіатур), що виникають унаслідок графічного скорочення слів китайської мови шляхом запису перших звуків цих слів азбукою „пінїнь”, наприклад: HSK (Hanyu Shuiping Kaoshi) 汉语水平考试 – іспит на рівень володіння китайською мовою; GG (gege) 哥哥 – старший брат; JJ (jiejie) 姐姐 – старша сестра.

Поява скорочених слів продиктована необхідністю економії часу. Популярність Інтернету й мобільних телефонів посилює тенденцію до скорочення слів і виразів. Важливою причиною появи латинських (англійських) та змішаних абрeвіатур є громіздкість, незручність у використанні суто китайськомовних лексичних одиниць, що позначають ці ж поняття, що й абрeвіатура. Китайців привертає незвичність, виразність і лаконічність абрeвіатур. Цим і пояснюється збільшення їхньої кількості у сучасній китайській мові, зростання частоти їхнього вживання.

Ставши частиною лексичної системи, запозичення знаходять ужиток в усіх стилях мовлення. Одною з основних сфер їх ужитку є тексти офіційно-ділового та наукового стилю, тексти економічної та юридичної тематики, оскільки саме у таких текстах є найбільш доцільними, необхідними точність, лаконічність, яка притаманна лексичним запозиченням китайської мови. Крім того, саме у таких текстах найчастіше йдеться про ті предмети та явища, для позначення яких використовуються іншомовні слова. Адже загальновідомим фактом є те, що Китай у своїх суспільно-політичній, економічній, фінансовій, юридичній, технічній сферах переймає вже відомий досвід розвинутих країн Заходу, а значить переймає існуючі там поняття, які часто не мають еквіваленту у китайській мові. При називанні цих понять китайці найчастіше і вживають запозичені лексичні одиниці. Звичайно, запозичення і раніше входили до складу економічної та юридичної лексики (动产 dongchan – рухоме майно – юридичний термін, 托拉斯 tuolasi – трест), проте зараз через вже названі вище причини їх стало значно більше.

Останнім часом китайська мова постійно збагачується новими лексичними одиницями, основним джерелом яких є запозичення. Саме в останні роки у китайській мові на додачу до традиційних для китайської мови фонетичних, семантичних та фонетико-семантичних запозичень почали активно з’являтися та широко вживатися англomовні абрeвіатури та змішані абрeвіатури, вивчення яких найбільше цікавить на сучасному етапі спеціалістів, що досліджують китайську мову.

Виконане дослідження дає підстави для таких висновків: по-перше, у китайській мові є такі основні види лексичних запозичень: фонетичні, семантичні, фонетико-семантичні, повторні запозичення та абрeвіація; по-друге, більш значну частину у китайській мові становлять семантичні, фонетико-семантичні запозичення через неприйнятність китайської мови до фонетичних запозичень; по-третє, кількість запозичень та частота їх вживання останнім часом знаходиться у процесі динамічного зростання, що спричинено як екстралінгвістичними, так і внутрішньо-лінгвістичними факторами; по-четверте, вживання запозичень є найбільш характерним для тестів офіційно-ділового та наукового стилів, зокрема для текстів економічної та юридичної тематики, оскільки більшість запозичень є спеціальними термінами.

У майбутніх дослідженнях перед дослідниками даної тематики стоять завдання запропонувати точнішу та повнішу класифікацію лексичних запозичень

у китайській мові, з'ясувати закономірності вживання запозичених лексичних одиниць у різних стилях китайської мови. На нашу думку, це є не тільки лінгвістичною проблемою, адже поява та популяризація запозичень спричинена насамперед, особливо останнім часом, екстралінгвістичними факторами, дослідження яких є завданням суміжних наук – психології, соціології тощо.

Література

1. Вань Ілін, Чжао Сюецін. Основні принципи вживання лексики. – Ляонін: Видавництво “Весняний вітер”, 1999.
2. Горелов В.И. Лексикология китайского языка. – М.: Просвещение, 1984.
3. Лю Шусінь (1995). Описова лексикологія китайської мови. – Пекін, 1995.
4. Семенас А.Л. Лексика китайского языка. – М.: Муравей, 2000.
5. Фу Хуайцін (1985). Лексика сучасної китайської мови. – Пекін: Видавництво Пекінського університету, 1985.
6. Фу Хуайцін (1996). Аналіз та опис лексики китайської мови. – Пекін: Видавництво Пекінського університету, 1996.